

Nonverbal Means in Pedagogical Communication

Tillayeva Gavhar

Bo‘riyeva Feruza

Students, Termiz State Pedagogical Institute

E-mail: bo‘riyevaferuza1@gmail.com

gavhartillayeva637@gmail.com

Abstract

This article highlights the role and importance of nonverbal means in the process of pedagogical communication. Nonverbal tools—such as facial expressions, gestures, body movements, eye contact, and tone of voice—are analyzed as effective ways of influencing students. The study also substantiates that the proper use of nonverbal communication by teachers can increase lesson effectiveness, enhance students’ interest, and create a positive psychological environment. Furthermore, the types of nonverbal means, their functions in the pedagogical process, and their practical applications are discussed.

Keywords: nonverbal communication, verbal interaction, paralinguistic means, facial expressions, tone of voice, intonation, communication, kinesics, physiological expressions.

PEDAGOGIK MULOQOTDA NOBERBAL VOSITALAR

Tillayeva Gavhar va Bo‘riyeva Feruza

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi bo‘riyevaferuza1@gmail.com va

gavhartillayeva637@gmail.com.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026**

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada pedagogik muloqot jarayonida noverbal vositalarning oʻrni va ahamiyati yoritilgan. Noverbal vositalar — mimika, imo-ishora, tana harakati, koʻz qarashi va ovoz ohangi orqali oʻquvchilarga taʼsir koʻrsatishning samarali usuli sifatida tahlil qilingan. Shuningdek, oʻqituvchining noverbal muloqotdan toʻgʻri foydalanishi dars samaradorligini oshirishi, oʻquvchilarning qiziqishini kuchaytirishi va ijobiy psixologik muhit yaratishi asoslab berilgan. Maqolada noverbal vositalarning turlari, ularning pedagogik jarayondagi vazifalari hamda amaliy qoʻllanilish jihatlari koʻrib chiqilgan.

Kalit soʻzlar: noverbal aloqa almashinuvi, verbal suhbat, paralingvistik vositalar, mimika, ovoz toni, intonatsiya, kommunikatsiya, kinesika, vegetativ koʻrinishlar. Pedagogik muloqot — bu oʻqituvchi va oʻquvchi oʻrtasidagi oʻzaro hamkorlik, bilim almashinuvi va tarbiyaviy taʼsir jarayonidir. Ushbu jarayonda faqat soʻzlar emas, balki soʻzsiz ifoda vositalari — noverbal vositalar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki inson muloqotining katta qismi aynan noverbal signallar orqali amalga oshadi.

Noverbal vositalarga mimika, imo-ishora, tana harakati, koʻz qarashi va ovoz ohangi kiradi. Oʻqituvchi dars jarayonida yuz ifodalari orqali oʻquvchilarga oʻz munosabatini bildiradi. Masalan, tabassum oʻquvchilarda ishonch va qiziqish uygʻotsa, jiddiy qarash intizomni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu sababli mimika pedagogik taʼsirning kuchli vositasi hisoblanadi. Aks holda fikrimizga hech kim ishonmaydi. Bundan tashqari, tinglovchilar nutqimizning dastlabki soniyalarida biz haqimizda oʻz taassurotlarini qoldiradilar. Shu sababli, noverbal tilimizni boshqarish qobiliyati biz xohlagan tasvirni uygʻotishga yordam bu til bizga sherik haqida aniqroq va adekvat fikrni shakllantirishga yordam beradi.

Demak, muloqotning paralingvistik komponentlari: imo-ishoralar, koʻz ifodasi, yuz ifodalari, tana harakati - bularning barchasi kinesika tomonidan oʻrganiladi (yunoncha kinesis - "harakat"). Kinesika mimika va imo-ishoralarga alohida eʼtibor beradi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026**

Mimikalar (yunoncha. mimikos - "taqlid") - yuz ifodasi (ko'zlar, qoshlar, lablar). Mimik vositalar deganda yuz mushaklarining harakatlari va boshning harakatlari tushuniladi. Bu harakatlarni ko'rsatadigan an'anaviy belgilar (boshni qimirlatish) - boshni ma'lum bir tomonga burish. Mimika orqali o'qituvchi his-tuyg'ularni yetkazadi, fikrni ta'kidlaydi (qoshlarini burish, tabassum qilish), sinfda muayyan bir holatni keltirib chiqaradi, tovush ritmini tartiblaydi, boshini egish noaniqlik, ikkilanish, yangi so'z izlashni ifodalaydi. Noverbal muloqot asoschilari Charli Chaplin va boshqa so'zsiz kino aktyorlaridir. Mimika, harakatlar, vegetativ ko'rinishlar ("qizarmoq", "oqarib ketmoq", "terlamoq"), ko'zlarning ifodasi, ko'z qorachig'ining kattaligi bo'yicha biz insonning his-tuyg'ularini baholaymiz. Eng aniq his-tuyg'ular yuzda va turli xil pozalarda (zavq, qoniqish, qo'rquv, dahshatni ifodalash) namoyon bo'ladi. Amerikalik psixolog R.Vudvort yuz ifodalarini olti turga ajratdi:

- 1) sevgi, baxt, quvonch, zavq;
- 2) ajablanish;
- 3) qo'rquv, azoblanish;
- 4) g'azab, qat'iyat;
- 5) jirkanish;
- 6) nafrat.

Odatda his-tuyg'ular yuz ifodalari bilan bog'liq:

- ajablanish - ko'tarilgan qoshlar, keng ochilgan ko'z qorachiq-lari, pastga tushgan lablar, qiya ochilgan og'iz;

- qo'rquv - qoshlar ko'tarilgan va burun ko'prigi ustida birlashtirilgan, ko'zlar keng ochilgan, lablar burchaklari tushirilgan va biroz orqaga tortilgan, lablar yon tomonlarga cho'zilgan, og'iz ochiq bo'lishi mumkin;

- g'azab - qoshlar tushiriladi, burun burishadi, pastki lab tashqariga chiqadi yoki ko'tariladi va yuqori lab bilan yopiladi;

- qayg'u - qoshlar kichrayadi, ko'zlar so'nadi, lablar burchaklari biroz pastga tushadi;

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-4, 2026**

- baxt - ko'zlar xotirjam, lablar burchaklari ko'tariladi va odatda orqaga yotqiziladi.

Muloqotning noverbal tarkibiy qismlari quyidagi funksiyalarda namoyon bo'ladi:

a) xabarning nutqiy qismiga hamrohlik ("... chuqur nafas olib javob berdi: "Qanday yaxshi!");

b) qarama-qarshi ma'no anglatganda (yolg'on ohang, "ko'zdan ko'rinib turibdiki, bunday emas edi").

Shu yerda ushbu aforizmni keltirib o'tish joiz: «Agar siz insonning hissiy holati haqida haqiqatni bilmoqchi bo'lsangiz, uning yuziga qarang».

Xulosa qilib aytganda, jamiyatdan tashqari til va tilsiz jamiyat bo'lmaganidek, tilning ijtimoiy mohiyati va muloqotning eng asosiy vositasi doimo insoniyatning diqqat markazida bo'lishi tabiiydir. Albatta bunda paralingvistik vositalardan foydalanishga bo'lgan ehtiyoj katta. Zero, jahonda hukm surayotgan bozor iqtisodiyotida verbal va noverbal muloqotning o'rni bundan buyon ham ortib borishini davrning o'zi taqozo etmoqda. Muloqot jarayonida shaxslarning tana holati va harakatlari, yuz ifodalari, so'zlashish jarayonidagi ovoz tembri, hammasi nutq ta'sirchanligi uchun ahamiyatlidir. Umuman, nutqda, murojaat shakllarida har bir verbal va paraverbal vosita o'zining aniq ta'sirini namoyon etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

Azizxojayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. Toshkent, 2018.

Muslimov N.A. Pedagogika. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.

Yoldoshev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Oqituvchi, 2019.

Ishmuhamedov R.J. Talimda innovatsion texnologiyalar. Toshkent, 2017.

Xodjayev B.X. Talim sifatini baholash va monitoring. Toshkent, 2021.

Ozbekiston Respublikasi Talim to'g'risidagi Qonuni. 2020.

Ozbekiston Respublikasi Prezidentining talim sohasiga oid qaror va farmonlari.

